

Voorwoord

Dit is een inspirerend boek door lerarenopleiders, voor lerarenopleiders. Het doel dat in de inleiding genoemd wordt, is bereikt: het is in de eerste plaats een *eerlijk* boek geworden. De lerarenopleiders die de verschillende hoofdstukken schreven, vertellen authentieke verhalen over hun worstelingen en ontdekkingen in de praktijk. Ze doen dat zonder opsmuk, zonder te verbloemen dat ze niet zomaar het goede antwoord weten, ook niet na afloop van de zoektochten die ze beschrijven.

De auteurs nemen de lezer mee naar nieuwe perspectieven op de praktijk van het opleiden van leraren. Dat is het tweede sterke punt dat mij trof: het boek is verankerd in de praktijk van lerarenopleiding en is daardoor *concreet bruikbaar*. Het laat nieuwe wegen zien, op zo'n manier dat je als lezer aan het denken wordt gezet over de vraag hoe je vergelijkbare situaties zelf aanpakt en hoe je je aanpak kunt verbeteren. Het boek schudt je wakker.

Toen ik het boek had gelezen, werd ik mij bewust van een derde punt: zulke boeken, die de lezer een kijkje geven in de keuken van lerarenopleiders, zijn helaas zeldzaam. Dit maakt het boek *uniek*. Zoals mijn Amerikaanse collega Ken Zeichner ooit schreef: "Er is een behoefte aan verhalen over wat er daadwerkelijk gebeurt in de opleidingspraktijk." Zeichner spreekt in dat verband over *'the new scholarship in teacher education'*. Want in de hoofdstukken van dit boek wordt in feite onderzoek beschreven, niet in de traditionele zin van doorwrochte wetenschappelijke experimenten met een controlegroep, maar praktijkonderzoek. De beschrijvingen in dit boek raken aan *zelfstudieonderzoek*. Dat is een vorm van onderzoek waarbij de opleider zelf in het geding is. Die kijkt kritisch naar het eigen functioneren, probeert het eigen handelen op basis van concrete praktijkgegevens te veranderen en ontwikkelt daardoor zichzelf als professional, daarbij gebruikmakend van theoretische inzichten. De verschillende hoofdstukken laten op transparante wijze zien wat dat oplevert.

De verhalen van de schrijvers maken duidelijk dat het ontwikkelen van goed opleidingsonderwijs een proces van vallen en opstaan is. Er bestaan al talloze

boeken met theoretische en soms filosofische verhandelingen over onderwijs en opleiden; dat is de Theorie met een hoofdletter. Die boeken bieden mooie vergezichten, maar praktijkmensen staan dagelijks voor de vraag hoe om te gaan met de concrete problemen die ze tegenkomen en daar geeft de theorie vaak geen duidelijk antwoord op. Sterker nog, theoretisch verhandelingen kunnen al snel de indruk wekken dat ze alleen nog maar toegepast behoeven te worden en dat alles dan vanzelf beter wordt. De ervaren praktijkman of -vrouw weet dat het zo eenvoudig niet is. Als we goed kijken naar de beschrijvingen in dit boek, dan zien we dat opleiders vooral behoefte hebben aan theorie met een kleine letter; dat zijn principes die helpen om tot beter handelen te komen. Het gaat hierbij om het verschil tussen diepgaande overall-kennis en praktische wijsheid in concrete situaties. Dat laatste ontwikkel je niet zomaar van de ene dag op de andere; dat is duidelijk zichtbaar in de verschillende hoofdstukken.

Opleiders kunnen de ontwikkeling van die praktische wijsheid bij elkaar stimuleren, juist door het met elkaar delen van hun professionele leerprocessen. Dat is wat de auteurs in dit boek doen. De auteurs van de verschillende hoofdstukken laten vooral zien welke praktische handelingsprincipes ze uitprobeerd hebben (welke theorie met een kleine letter) en wat de praktische wijsheid is die daardoor ontstond. Het boek als geheel is dus een voorbeeld van wat we als opleiders vaker zouden moeten doen: het delen van werkervaringen en de zoektocht naar vruchtbare aanpakken. Die praktijkverhalen moeten vaker verteld en opgeschreven worden.

Dat is belangrijk omdat het boek ook laat zien dat opleiders steun verdienen bij hun zoektocht naar vruchtbare vormen van opleiden. Dit boek ondersteunt de professionele ontwikkeling van opleiders doordat het inspirerende ideeën biedt en het de lezers stimuleert tot de boeiende zoektocht naar goed door-dachte aanpakken voor de problemen die zich in de praktijk aandienen.

Fred Korthagen

Emeritus hoogleraar in de didactiek van het opleiden van leraren

Inleiding

Enige tijd geleden rekende ik het volgende uit. Neem bv. 1 lerarenopleider die het vak Onderwijskunde verzorgt. Zij of hij verzorgt dan onderwijs aan bv. 3 klassen van 25 studenten. Zo'n lerarenopleider biedt dus 75 aanstaande leraren onderwijs aan over 'Hattie', 'feedback', 'Model Directe Instructie' of 'klassenklimaat' en ... noem maar op.

Als die 75 studenten allemaal het onderwijs in gaan en iedere afgestudeerde vervolgens aan 6 klassen met 25 leerlingen lesgeeft, dan heeft die ene lerarenopleider (weliswaar indirect en waarvan de impact moeilijk meetbaar is) via de studenten invloed op de ontwikkeling van $75 * (6 \times 25) = 11.250$ leerlingen! En stel je dan eens voor dat zo'n lerarenopleider elk jaar opnieuw en 10 jaar lang telkens 3 nieuwe klassen met aanstaande leraren tegenkomt ...

Zo'n rekensom laat iets zien van de impact die lerarenopleiders kunnen hebben. Maar waar houden lerarenopleiders zich dan anno 2019 mee bezig? Daar probeert dit boek zicht op te geven. Dit boek beschrijft de concerns van lerarenopleiders die voortvloeien uit het lesgeven en begeleiden van aanstaande leraren.

Om collega's zo ver te krijgen dat ze wilden meewerken, mailde ik bijna anderhalf jaar geleden een kleine groep collega's het volgende:

Ik wil met jullie een boek schrijven! Dat boek zal gaan over didactische dilemma's bij het opleiden van leraren. De doelgroep wordt andere lerarenopleiders en aanstaande leraren. Ik streef naar een boek waarin hele levendige (opleidings)didactische ervaringen van jullie als opleider in (en rondom) het klaslokaal als basis dienen voor je tekst. Daaromheen schrijven we reflectief over het voorliggende dilemma en verrijken we de tekst met enige wetenschappelijke literatuur. Het boek laat dan zien hoe mooi, maar ook hoe uitdagend en soms ook hoe moeilijk het is om de leraren van de toekomst op te leiden.

Concreet denk ik aan het volgende voorbeeld: je worstelt als opleider met het geven van een beoordeling. Je merkt meer en meer dat het-cijfers-geven allerlei zaken, die het onderwijs juist zo mooi maken, tekortdoet. Hoe moet je dat nu oplossen als je in een instituut werkt waar reglementen, matrices en examencommissies veel druk uitoefenen op jouw voorkeur voor feedback aan studenten? Of; je wilt experimenteren met een nieuwe didactische aanpak. Blijkt opeens dat studenten daar heel kritisch tegenover staan. Al je experimenten dreigen in het water te vallen omdat er geen chemie in de groep ontstaat.

Nou, beste lezer ... Acht collega's reageerden enthousiast op mijn mail. En het resultaat van onze samenwerking ligt nu voor je.

Dit is een *eerlijk* boek geworden. 'Eerlijk' in verschillende opzichten. Ten eerste omdat we geschreven hebben over onze eigen dagelijkse praktijk. Ten tweede omdat de schrijfstijl eerlijk is. Eigenlijk is geen van ons een echte schrijver. We zijn lerarenopleiders. We zijn gewend les te geven, studenten te begeleiden, te werken aan een lesvoorbereiding, af en toe een publicatie te lezen, veel te overleggen enzovoort. Maar een boek schrijven ... dat doen we eigenlijk niet vaak. En dat zal soms merkbaar zijn.

Na wat nadenken en overleggen hebben we ervoor gekozen om de diversiteit van onze hoofdstukken juist te waarderen. Zowel wat betreft de thematiek als wat betreft de schrijfstijl. De één heeft meer affiniteit met taalonderwijs of economie, de ander meer met didactiek of begeleiding; de één kan beter schrijven dan de ander. We schrijven naar eer en geweten, over onze eigen bevindingen, eigen belevenissen en eigen inzichten. Juist dat kan de rijkheid van ons werk in beeld brengen.

Om de kwaliteit van onze teksten te borgen heeft iedere auteur één of meerdere collega's benaderd met de vraag het hoofdstuk te lezen en van feedback te voorzien. Bewust zochten we zoveel mogelijk collega's op die buiten de schrijversgroep stonden. Dat had als voordeel dat we goed konden testen hoe de teksten zouden worden ontvangen. Ook konden we meteen wat ruchtbaarheid aan ons project geven. Omdat de schrijvers zelf mochten kiezen wie feedback zou geven, was er nog wel enige veiligheid gegarandeerd: als schrijver kon je zelf bepalen of je een hele kritische en/of deskundige lezer zou benaderen of niet. Het effect van de vrijheid was dat elke schrijver heel gericht

zoekt naar lezers die een goede mix van deskundigheid, kritische houding en collegialiteit belichaamden.

Dit boek is ook een weerspiegeling van een leerproces, ons leerproces. Juist ook omdat we geen ervaren schrijvers zijn en op deze manier onze dilemma's onder woorden probeerden te brengen, ontstond er een zoektocht, een denkproces. Het schrijven van de hoofdstukken en het delen van de teksten hebben verdere professionalisering tot gevolg gehad. Het zorgde voor verdere verdieping en beïnvloedde daardoor onze praktijk.

Dit boek bevat geen opbouw. Alle hoofdstukken zijn zelfstandig te lezen. Namens de auteurs, veel leesplezier toegewenst.

Tot slot willen we Fred Korthagen en uitgever Huug Van Gompel danken voor de prettige samenwerking.

Bruno Oldeboom

Zwolle, juni 2019